

KAPITOLA 1

STAVY A ORGANIZACE STÁTNÍ BEZPEČNOSTI 1948–1956

POČETNÍ STAVY

Bezprostředně po státním převratu v únoru 1948 se začaly rychle rozmnožovat řady pracovníků Státní bezpečnosti. Pět let narůstaly nepřetržitě její početní stavy. Příčin tohoto vzestupu bylo několik. Za jednu z hlavních lze považovat převod úřední agendy neboli rozšiřování rozsahu činnosti o další oblasti, které dříve spadaly do civilního sektoru (např. pasové a vízové záležitosti, tajná cenzura). Stejně působilo rychlé přibývání osob a objektů, které spadaly do zájmu Státní bezpečnosti, což vyžadovalo další její pracovníky. Neméně významným motivem bobtnání řad Státní bezpečnosti byl strach, který panoval mezi vedoucími funkcionáři KSČ. Měli strach o režim, který vytvářeli, a také strach o sebe. Útvary ochrany ústavních činitelů si udržovaly přes několikere reorganizace vysoké počty příslušníků. Také dobudování některých úseků Státní bezpečnosti a zejména uplatnění sovětské organizace vedlo k růstu pracovníků. Bez vlivu na stavy StB nebyla ani skutečnost, že do jejích řad přicházeli noví, většinou mladí lidé a nedostatek jejich znalostí a zkušeností se řešil nábořem dalších. Rostoucí stavy Státní bezpečnosti nevystihují příliv nováčků, neboť nábor probíhal souběžně s politickými čistkami v Bezpečnosti, které zvláště silně postihly její státně bezpečnostní složku. Již 27. února 1948 sděloval J. Veselému vedoucí funkcionář rozvědky Jiří Šindelář obsah svého jednání s K. Švábem o navrhovaných změnách v tomto zpravodajském útvaru. Jako nezbytné uváděl podstatné zvýšení počtu pracovníků.

Bezpečnostní komise ÚV KSČ na své schůzi 2. března 1948 rozhodla přijmout v nejkratší době do SNB dva tisíce mladých komunistů, obnovit funkce osvětových důstojníků (které zrušil zákon z roku 1947) a zvětšit zpravodajský aparát i Státní bezpečnost. Výnos ministra vnitra z 27. května 1948 uložil ještě doplnění SNB. Předsednictvo ÚV KSČ schválilo 19. července 1948 Noskův požadavek rozšířit bezpečnostní složky o pět tisíc osob. Na předním místě v náboru stálo zpravodajství a Státní bezpečnost, jejichž stavy se měly zdvojnásobit.

Vedoucí činitelé těchto útvarů nebyli ani s tímto rozhodnutím spokojeni. J. Veselý uváděl srovnání s Polskem a Maďarskem, kde působili sovětské poradci a kde počet pracovníků Státní bezpečnosti v poměru k počtu obyvatel byl údajně téměř desetkrát vyšší. Obdobným srovnáním s Bulharskem a Jugoslávií argumentoval S. Plaček, přednosta politického zpravodajství. Společně s Karlem Černým v rozsáhlém dopise z 13. července 1948 K. Gottwaldovi, A. Zápotockému a R. Slánskému velice obrazně líčili činnost nepřátel a agenturních centrál, proti kterým stojí personálně a technicky nedostatečně vybavená zpravodajská a státně bezpečnostní služba. V dopise zřetelně vystupoval požadavek přílivu dalších pracovníků.

Od roku 1949 začal nábor komunistické straně oddaných nových příslušníků Státní bezpečnosti. Přicházeli jednak mladí lidé a jednak se nábor zaměřoval na členy Lidových milicí. 27. února 1951 schválil politický sekretariát ÚV KSČ, „aby do Bezpečnosti byli vzati další pracovníci z Lidových milicí“. Kromě nich přicházeli do Státní bezpečnosti jako velmi oceňovaná politická posila skupiny zaměstnanců komunistického aparátu nebo absolventi stranických škol přímo po dokončení. Ještě 5. července 1954 ministr vnitra předkládal politickému byru ÚV KSČ návrh (který byl schválen) na „posílení operativních správ ministerstva vnitra padesáti stranickými funkcionáři“, přesněji pracovníky s vyšším politickým nebo vysokoškolským vzděláním. Nábor posíl do Státní bezpečnosti neprobíhal podle očekávání, předpokládaná čísla se neplnila. Přesto až do roku 1954 počet příslušníků Státní bezpečnosti narůstal, v následujících letech počal klesat.

Nábořem nových sil do Bezpečnosti se zabýval kádrový odbor v ústředí, který byl ustaven v listopadu 1948; poté vznikly obdobné útvary na krajských správách. Později měla Státní bezpečnost vlastní kádrové oddělení, a to i u krajských velitelství. Navíc vedení Státní bezpečnosti dosáhlo toho, že odpovědnost za získávání nováčků se z velké části přesunula na komunistické instituce, konkrétně na kádrová oddělení v krajích a krajské bezpečnostní pětky či okresní trojky. Kádrové útvary bezpečnosti se staraly zejména o politické čistky,

kteří po únoru 1948 tvořily druhou a nedílnou stránku výstavby tohoto represivního aparátu. V březnu 1948 předpovídali vedoucí funkcionáři ministerstva vnitra, že v SNB postihnou čistky kolem 10 % příslušníků, tj. 3 600 osob. Avšak už v červenci bylo 3 200 příslušníků a čistky zdaleka nekončily. V roce 1948 se čistka týkala především více či méně aktivních členů nekomunistických stran, bez ohledu na to, že někteří vstoupili po únoru 1948 do KSČ. V následujících letech přišli postupně na řadu ti, kteří sloužili v policejních sborech už před druhou světovou válkou nebo do nich vstoupili během války.

Bezpečnostní komise ÚV KSČ uložila 13. prosince 1949 úkol vypracovat plán na vyřazování z SNB těch, kteří v policii působili před rokem 1945. Plán z 12. ledna 1950 předpokládal tři etapy čistek, k 1. lednu 1951 mělo odejít 6 204 osob, tj. více než třetina příslušníků SNB z předválečné doby. V následujících letech čistky neměly už tak masový charakter, ale přesto v letech 1953–1956 odešlo 6 279 těchto příslušníků, a to jich stále působil v rámci ministerstva vnitra 4 383, z toho 4 024 bylo členy KSČ. Vedení ministerstva ve zprávě pro předsednictvo ÚV KSČ z 16. 4. 1957 předpokládalo, že během tří až pěti let bude problém »starých« příslušníků vyřešen. Ve Státní bezpečnosti působil k 1. 6. 1950 575 těchto osob, k 1. 1. 1952 jen 118. Osud obětí politických Čistek v Bezpečnosti nekončil ztrátou dosavadního zaměstnání. Bezpečnostní komise ÚV KSČ se 13. prosince 1949 rovněž usnesla „sledovat pravidelně bývalé příslušníky bezpečnostních sborů a předložit návrh na zákrok“. Mnohé měl stihnout podobný osud jako důstojníky armády, ze kterých více než 250 bylo v rámci tzv. Akce D odvezeno do tábora nucených prací v Mírově. Usnesení bezpečnostní komise ÚV KSČ z 13. prosince 1949 se stalo předmětem sporu mezi K. Švábem a J. Pavlem, který odmítal požadovaný »zákrok« provést.

Vedoucí funkcionáři v Bezpečnosti a v komunistické straně se od počátku shodovali v tom, že zejména do Státní bezpečnosti a zpravodajské složky musí přijít mladí dělníci z »proletářských rodin« a starší politicky bezvýhradně spjatí s komunistickou stranou

(„výhradně osoby vnitřně těsně srostlé s bojem pracujícím lidu, u kterých je jisté, že by stály na svých místech i v dobách těžkých, kdy je třeba nasadit vlastní život“).

Pouhé třídní a stranickopolitické měřítko při výběru nováčků do SNB otevřelo brány přílivu mladých nezkušených lidí, bez základních znalostí nezbytných pro práci v Bezpečnosti. V roce 1950 činil průměrný věk pracovníků Státní bezpečnosti 25 let, za šest roků stoupl na 34,1 let. Převládalo přesvědčení, že nováčci potřebné znalosti získají v krátkodobých kursech nebo že dostačuje »třídní postoj, cit,

---

„RADĚJI ZAKROUTÍM STO PADESÁT JINÝCH KRAKŮ, NEŽ ABY ZAKROUTILI MŮJ ULASTNÍ,“

MICHAIL TIMOFEJEVIČ LICAČOU, JEDEN Z PRVNÍ GARNITURY SOUVĚTSKÝCH PORADČŮ PŘIDĚLENÝCH NA MNO PO ROCE 1948

vědomy«, příslušnost k Lidovým milicím či ke kruhu poslušných komunistických funkcionářů. Výsledkem přílivu nové krve do Státní bezpečnosti byl znatelný úpadek odbornosti a kvality práce. V roce 1956, kdy už mnoho pracovníků Bezpečnosti absolvovalo různé kurzy, stále 35,6 % pracovníků ministerstva vnitra a Bezpečnosti nemělo dokončené základní všeobecné vzdělání.

Odborná výchova nově přicházejících byla na velmi nízké úrovni. Většina prošla krátkodobými kurzy, ostatní vyslechli několik přednášek nebo se seznámili s jejich texty. Mezi učiteli a přednášejícími byli nejvíce váženi vedoucí funkcionáři zpravodajství (S. Plaček, B. Pokorný, později i K. Šváb), kteří nepovažovali znalost práva a zákonů u svých podřízených za důležitou věc. Situace v odborném školství Bezpečnosti se poněkud zlepšila příchodem sovětského poradce Lichačova. Působil od roku 1950 a podílel se dle sovětské praxe na vypracování učebních programů odborných kursů pro nové pracovníky.

Výchova se omezovala na techniku práce v Bezpečnosti a i v tomto směru byla na nízké úrovni. Další změnu školství SNB zaznamenalo v letech 1953–1954. Obecně, jako v celém státním aparátu, se počal přisuzovat větší význam vzdělání a odbornosti. Tato skutečnost se promítla ve finančním ohodnocení pracovníků, v jejich zařazení do platových tříd. Kromě toho nedostatečné všeobecné a odborné vzdělání se stávalo jednou z překážek při povyšování do vyšších hodností. Většinu vedoucích i nižších funkcí ve Státní bezpečnosti zastávali poddůstojníci a důstojníci s nižší hodností, než bylo předepsáno. Od roku 1953–1954 se příslušníci Bezpečnosti školili v internátních školách ministerstva vnitra, v mimořádných formách studia při zaměstnání na řádných školách a v resortním odborném »zdokonalovacím školení«. V roce 1956 mělo ministerstvo vnitra dvouletou střední odbornou školu pro nižší funkcionáře Bezpečnosti a základní školu pro nově přijímané pracovníky. Vyšší funkcionáři studovali na školách v SSSR, v roce 1956 pracovalo v Bezpečnosti už 155 jejich absolventů.

Přesné údaje o početním růstu pracovníků Státní bezpečnosti jsou k dispozici do poloviny roku 1952. V následujících čtyřech letech lze používat více či méně přesné údaje. K 1. prosinci 1947 pracovalo v útvech Státní bezpečnosti a zpravodajství 2 793 osob. V únoru 1949 se počet téměř zdvojnásobil na 4 351 zaměstnanců. K červnu příštího roku se Státní bezpečnost rozrostla o dalších téměř čtrnáct set pracovníků, na 5 708. Ke konci dalšího roku následoval ještě větší vzestup, téměř o dva tisíce, na 8 621 osob. Plán schválený politickým sekretariátem ÚV KSČ 23. dubna 1952 počítal s 13 972 pracovníky, skutečný stav byl 9 502. V následujícím roce byl zřejmě plánovaný stav naplněn, podle odhadu působilo ve Státní bezpečnosti třináct tisíc zaměstnanců. V letech 1954–1956, zejména po sloučení ministerstva národní bezpečnosti s ministerstvem vnitra, došlo k poklesu zaměstnanců nového ministerstva. Pokles se dotýkal i útvarů Státní bezpečnosti, k 1. lednu 1953 činil stav 9 257 pracovníků. Protože poměrně stabilní zůstával počet pracovníků v ústředí Státní

bezpečnosti, přibýval jejich počet v krajích a okresech. Od 1. června 1950 do 1. ledna 1952 se nižší složky v krajích rozrostly ze 4 951 na 7 264. Hluboko pod plánovaným stavem zůstával předpokládaný počet systemizovaných míst důstojníků. K 1. červnu 1950 sloužilo ve Státní bezpečnosti (v krajích) 4 583 strážmistrů, 210 důstojníků a 126 správních zaměstnanců. V dubnu 1952 zastávalo z 8 698 plánovaných míst pro důstojníky pouze 470 důstojníků a naopak, místo plánovaných 4 596 poddůstojníků jich působilo 8 627.

ORGANIZACE STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

V letech 1948–1956 prošla Státní bezpečnost mnoha menšími i většími organizačními změnami. Měnila se ministerstva, která ji spravovala, měnila se její vnitřní struktura, dokonce přechodně se i jinak oficiálně označovala, vznikala a zanikala oddělení, referáty, útvary, její organizace se přizpůsobovala momentálním mocenskopolitickým záměrům komunistického vedení. Od roku 1949 však existovala trvalá organizační kostra: Státní bezpečnost se členila na útvary operativní, vyšetřovací a pomocné. Až koncem roku 1949 se operativně zpravodajská činnost a vyšetřování oddělily. Rovněž členění »operativy« lze považovat za trvalé nebo dlouhodobě platné; na sektor obranného, politického a hospodářského zpravodajství, od roku 1951 k nim patřila i vojenská kontrarozvědka. Nejdůležitější z pomocných útvarů byl útvar sledování a zatýkání a útvar operativní techniky.

Brzy po únorovém státním převratu se rodily návrhy na organizaci státně bezpečnostní služby v novém režimu. Mezi autory návrhů se především řadili její vedoucí funkcionáři S. Plaček a B. Pokorný. Š. Plaček se na jaře 1948 seznamoval s uspořádáním Státní bezpečnosti v několika zemích sovětského bloku a na jejich zkušenosti, které už přejímaly v této jeho návrhům funkcionáři ministerstva vnitra vytýkali příliš početně silnou centrálu, Š. Plaček naopak v návrhu B. Pokorného kritizoval orientaci na nízký počet zaměstnanců Státní bezpečnosti. Do konce roku 1948 byly organizační změny ve skupině Bezpečnost na ministerstvu vnitra nepodstatné. Změny se soustřeďovaly na personální přesuny, zejména ve velitelských funkcích. Avšak 3. září 1948 se bezpečnostní komise ÚV KSČ zabývala záležitostmi ministerstva vnitra a J. Pavlovi, K. Švábovi a J. Veselému uložila vypracovat „zásadní návrhy na reorganizaci“ tohoto úřadu a bezpečnostní služby. Za necelý měsíc, 1. října, obdržela trojice další úkol – vypracovat podrobný plán výstavby a organizace státně bezpečnostní služby. Autoři návrhů měli poznat a využít zkušeností zemí sovětského bloku.

Zásady výstavby bezpečnostní služby obsahoval zákon o SNB č. 296 z 21. prosince 1948. Záhy po únorovém státním převratu přicházely od vedoucích funkcionářů ministerstva vnitra požadavky a náměty na změnu dosavadního zákona o SNB z července 1947. Již 1. června 1948 přední činitelé Bezpečnosti jednali o novém zákonu. Odmítli myšlenku o vytvoření »dvousborového systému«, jaký měly země sovětského bloku, tzn. ustavit dva samostatné útvary, Veřejnou bezpečnost (milici) a Státní bezpečnost. Rozhodli o zachování dosavadní jednoty Sboru národní bezpečnosti. Zároveň se shodli na zaktování a uplatnění naprosté autonomie Státní bezpečnosti a její vůdčí roli vůči ostatním složkám. Další rozhodnutí účastníků porady se týkalo vztahu Bezpečnosti a státní správy, konkrétně národních výborů. Doporučili sice zachovat při centralizačních snahách v řízení Bezpečnosti jistou pravomoc národním výborům (»všeobecné vedení a kontrola Bezpečnosti«), ale pouze u Veřejné bezpečnosti. U Státní bezpečnosti naopak prosadili přísnou centralizaci, „aby příkazy ministerstva vnitra byly bezpodmínečně a bez prodlení prováděny“. Třetí navrhovaná změna rozšiřovala pravomoc Bezpečnosti, zejména Státní, v oblasti, kterou vykonávaly dosud národní výbory nebo civilní úseky státní správy. Šlo o záležitosti pasové, cizinecké, shromažďovací a spolkové, tiskové, ohlašovací apod., tedy o takovou jejich zákonnou úpravu, aby bezpečnostní složky „mohly samy tuto agendu vykonávat“. Zásady i osnovu zákona schválila bezpečnostní komise ÚV KSČ a naléhala na jeho urychlené přijetí, stejně jako předsednictvo ÚV KSČ.

V polovině října 1948 dostaly úvahy, náměty a návrhy na organizaci ministerstva vnitra už konkrétní podobu. Vycházely ze zásady, že v činnosti ministerstva bude výrazně dominovat Bezpečnost a civilně správní úsek bude na místě druhořadým. Předsednictvo ÚV KSČ toto rozčlenění schválilo 4. října 1948 a 17. listopadu byla zřízena Skupina I – Bezpečnost, v jejímž čele stanul náměstek ministra vnitra (Pavel). Skupina měla tři útvary: prezidium, odbor BA (fakticky Státní bezpečnost, vedoucí J. Veselý) a odbor BC (zejména Veřejná

bezpečnost, vedoucí Jan Prunar). Autoři této organizace, která prakticky vešla v Život k 1. lednu 1949, se netajili tím, že vedoucí pozici v Bezpečnosti zaujímá její Státně bezpečnostní složka. Vedoucí funkcionáři Státní bezpečnosti už během přípravy organizace Skupiny I požadovali výrazněji vymezit privilegovanou pozici Státní bezpečnosti. Své stanovisko formulovali jako doporučení ministři vnitra, schválené na poradě českých a slovenských představitelů Státní bezpečnosti 15. září 1948. Souhlasili s tím, že „Státní bezpečnost má v Bezpečnosti stát na prvním místě a mít rozhodující vliv“. Konkrétní výraz by tato zásada měla najít v tom, že „by šéf Státní bezpečnosti byl prvním zástupcem ministra vnitra“, a nikoliv celé, tj. i Veřejné bezpečnosti. Takové uspořádání se tehdy nepodařilo prosadit.

Prezidium Bezpečnosti mělo původně deset oddělení, která se zabývala organizačními, právními a hospodářskými záležitostmi, zvláště významné bylo oddělení kádrové, výchovy a výcvikové. Odbor BA, Státní bezpečnost, sestával z jedenácti sektorů, z nichž prvních pět tvořilo skupinu BAa. Zástupcem přednosti odboru (J. Veselého) byli vedoucí skupiny BAa Osvald Závodský, B. Pokorný a K. Černý. První sektor – obranné zpravodajství (vedoucí V. Šmolka) – se členil na pět oddělení, druhý sektor – politické zpravodajství (vedoucí L. Zelenka) – měl čtyři oddělení; hospodářské zpravodajství – třetí sektor se čtyřmi odděleními – vedl M. Staněk, čtvrtý sektor se zabýval tzv. výkonem (sledováním, zatýkáním, »ostrahou« zastupitelských úřadů), měl čtyři oddělení a vedoucího J. Plechatého, pátý sektor rovněž se čtyřmi odděleními byl vyšetřovací, nazývaný tehdy též realizace, v čele s L. Kročkem. Zahraniční zpravodajství čili rozvědka nebo sektor BAb se třemi odděleními a vedoucími O. Valešem, sektor BAC se pojmenovával též jako „malá Státní bezpečnost“, měl tři oddělení (mj. tiskové) 3, vedoucího V. Millera. Ochrana ústavních činitelů a dalších vysokých funkcionářů KSČ spadala do sektoru BAo (vedoucí A. Paducha) – tři oddělení a útvary Praha, Hrad, Javor, Lípa. Sektor pasy, víza, cizinci BAp – vedl J. Brož a měl dvě oddělení. Sektor operativní techniky BAAt – měl tři oddělení a v jeho čele stál

Pracovní metody Stb, kruté a nelítostné, byly v souladu se způsobem myšlení jejich příslušníků. V boji proti nepříteli bylo všechno dovoleno, protože nade vším stála svatá povinnost sloužit straně a jejímu režimu. Jejich společným jmenovatelem byla naprostá neúcta k člověku. (Průkaz nechvalně známého Milana Moučky, který mj. vyslýchal i Miladu Horákovou)

K. Smíšek. Poslední byl sektor administrativní – BAd – s pěti odděleními a vedoucími K. Černým. Oddělení se dále dělila na referáty. Uvedená organizace doznala během půldruhého roku nepodstatné změny, k významnějším docházelo uvnitř oddělení. Tyto změny probíhaly zejména v odděleních prvního až třetího sektoru a způsobovaly je aktuální mocenskopolitické požadavky. Státní bezpečnost se přizpůsobovala oficiální politice a podle toho, koho komunistické vedení označilo za nepřítele, ustanovovala referáty, měnila skladbu oddělení.

K výraznějším změnám ve struktuře Státní bezpečnosti došlo v souvislosti se vznikem ministerstva národní bezpečnosti 23. května 1950. Myšlenka na takové ministerstvo se objevila už v roce 1948

u Š. Plačka; který tehdy využíval zkušeností ze zemí sovětského bloku. K rozčlenění ministerstva vnitra sice tehdy nedošlo, ale Bezpečnost se stala dominující v práci ministerstva. Jeho rozdělení, přesněji vyčlenění Bezpečnosti a její povýšení na samostatné ministerstvo, se uskutečnilo až v době »zostřeného boje proti nepřítelům režimu«, vystupňované ostráživosti a bdělosti, kterou vyhlásil ÚV KSČ v únoru 1950, a také pod vlivem velkých politických procesů s vedoucími komunisty v Maďarsku, Bulharsku a Albánii. Ministrem národní bezpečnosti byl jmenován Ladislav Kopřiva, do roku 1949 předseda Zemského národního výboru v Praze, poté zástupce generálního tajemníka ÚV KSČ pro kádrové záležitosti. V. Nosek zůstal v čele ministerstva vnitra, kterému příslušela agenda státní správy a komunálního hospodářství.

Utvoření ministerstva národní bezpečnosti nebylo pouhým rozdělením ministerstva vnitra, mělo mnohem závažnější důsledky. Posilovalo mocenskou pozici Bezpečnosti ve společnosti a její vliv v politice. Skončila dosavadní, byť velmi malá »dvojí podřízenost« nižších orgánů Bezpečnosti, ty byly řízeny pouze novým ministerstvem, pravomoci národních výborů i slovenských orgánů byly zlikvidovány. Ve vnitřním uspořádání Bezpečnosti dospěla postupující specializace jednotlivých složek k jejich faktickému osamostatnění, a tím se rozrušil jednotný Sbor národní bezpečnosti. Nové ministerstvo převzalo další správní agendu, kterou dosud vykonávaly národní výbory (občanské průkazy, hlášení obyvatel, zbraně apod.).

Od jara 1950, kdy politická místa rozhodla o vytvoření ministerstva národní bezpečnosti, rodily se návrhy na jeho organizaci. Vznikaly ve vedení Bezpečnosti, projednávalo je bezpečnostní kolegium ministerstva vnitra, bezpečnostní komise a také vedoucí orgány ÚV KSČ. Bezpečnostní komise ÚV KSČ se zabývala 23. června 1950 strukturou nového ministerstva a rozhodla: „Zásadně se vyčleňují velitelské orgány z ministerstva. To znamená, že velitelství Státní bezpečnosti, Veřejné bezpečnosti a pohraniční stráže nebude tvořit jeho organizační součást.“ Ministerstvu zůstanou záležitosti

administrativní, kádrové, školské a hospodářské. Organizace ministerstva národní bezpečnosti se ustálila v této podobě (23. 5. 1950): Ministr, kterému přímo podléhal sekretariát ministerstva a správa ochrany ústavních činitelů, měl pět náměstků. Prvý odpovídal za Hlavní správu Státní bezpečnosti, za správu zahraničně politické rozvědky, za odbory evidence, za pasový odbor a za archivní ústav. Pod druhého náměstka spadaly útvary administrativní a školský; třetí náměstek měl na starosti Hlavní správu Veřejné bezpečnosti, spojovací útvar, vězeňský odbor, správu zdravotní služby. Čtvrtý náměstek řídil politické či stranické věci a umělecké a sportovní soubory. Do resortu pátého náměstka spadala Hlavní správa pohraniční stráže, vojenská kontrarozvědka a Správa národní bezpečnosti Jáchymov.

Struktura Státní bezpečnosti doznala během života ministerstva národní bezpečnosti jen nepodstatných změn. V roce 1951 byly přejmenovány některé útvary, dosavadní velitelství se nazývalo Hlavní správa Státní bezpečnosti a sektory dostaly označení odbor. Změnila se oddělení podle toho, proti kterým »nepřítelům« vedla komunistická strana právě boj. Velitelství Státní bezpečnosti mělo v říjnu 1950 šest sektorů: obranného zpravodajství (čtyři oddělení), politického zpravodajství (čtyři oddělení), hospodářského zpravodajství, pohraniční stráže, vězeňské stráže a Lidových milicí (dvě oddělení), sledování a zatýkání (pět oddělení), vyšetřování. V dubnu 1952 vypadala struktura Hlavní správy Státní bezpečnosti takto: první odbor – boj proti zahraničnímu vyzvědačství (deset oddělení), druhý odbor – boj proti vnitřní reakci (pět oddělení), třetí odbor – boj proti hospodářské špionáži a záškodnictví (tři oddělení), čtvrtý odbor – operativní technika (šest oddělení), pátý odbor – sledování, zjišťování, zatýkání, domovní prohlídky (šest oddělení a dva referáty instruktorů), odbor VI A – vyšetřování případů celostátního významu (pět oddělení), odbor VI B (jako VI A – řízení vyšetřování krajských správ Státní bezpečnosti, pět oddělení). Nová organizace ministerstva národní bezpečnosti, zavedená od 1. července 1952, se ve státně bezpečnostní složce projevila jen malými úpravami.

Ministerstvo národní bezpečnosti zaniklo 11. září 1953 sloučením s ministerstvem vnitra. Nešlo o návrat k dřívějšímu stavu před květen 1950, spíše o novou fasádu či název dosavadního ministerstva bezpečnosti. Rozhodující pozice Bezpečnosti z let 1948–1950 se ve sloučeném ministerstvu vnitra natolik zdatně posílila, že sjednocení proběhlo tím způsobem, aby agenda dosavadního ministerstva vnitra, převedená na staronový úřad, jen doplňovala práci Bezpečnosti. To potvrzovala i skutečnost, že záležitosti národních výborů byly převedeny na vládu a její úřad a o komunální podniky se staralo ministerstvo místního hospodářství. Novým ministrem vnitra se stal Rudolf Barák, dosavadní předseda Krajského národního výboru v Brně. Záhy po svém nástupu do vládní funkce provedl reorganizaci ministerstva, která se dotkla struktury i postavení Státní bezpečnosti. K 1. říjnu 1953 zanikla Hlavní správa StB a její odbory byly povýšeny na samostatné správy ministerstva vnitra. Ty spadaly do resortu několika náměstků ministra. Státní bezpečnost jako jednotný mocný kolos se rozdrobila, nepodléhala výlučně veliteli Hlavní správy, která neměla úřední cestou zajištěnou kontrolu. Rozdrobení Státní bezpečnosti (dokonce se později v úřední řeči ministerstva nepoužívalo označení Státní bezpečnost, ale »operativní součásti ministerstva vnitra«) na jedné straně sice podřývalo její značnou mocenskou pozici a umožňovalo vzájemné kontroly jednotlivých odborů, na druhé straně však reorganizace směřovala k rozšíření a upevnění mocenské pozice ministra a jeho informovanosti o práci jednotlivých složek Státní bezpečnosti. Z útvarů, které spadaly dříve pod Hlavní správu Státní bezpečnosti, se přeměnily na I. správu – rozvědka, II. správu – kontrarozvědka (obránné zpravodajství), III. správu – vnitřní (politické) zpravodajství, IV. správu – ekonomická kontrarozvědka, V. správu – železnice, VI. správu – vojenská kontrarozvědka, VII. správu – sledování, VIII. správu – ochrana ústavních činitelů, IX. správu – operativně technické služby (technika), správa vyšetřování (sektor 6 A a 6 B); I. odbor ministerstva vnitra – operativní evidence, II. odbor – cenzura pošty,

III. odbor – pasy a víza, IV. odbor – mobilizační, V. odbor – ostraha stranických objektů, III. oddělení – šifra. Prvnímu náměstkovi ministra vnitra podléhaly nejdůležitější správy I.–V. odboru; ostatní útvary spadaly pod jiného náměstka.

Na následující dvoustraně:

„K oslavě prvního výročí vítězného února, vítězství dělnické třídy, byla 26. února 1949 na slavnostně vyzdobeném Václavském náměstí v Praze velkolepá přehlídka a slavnostní pochod lidových závodních milic a útvarů SNB. Přehlídku shromážděných útvarů vykonali v otevřeném autu předseda vlády Antonín Zápotocký, ministr vnitra Václav Nosek a ústřední tajemník KSČ, předseda branného výboru NS Rudolf Slánský.“ (dobový text), 26. 2. 1949

